

ПОТЕНЦИЈАЛНА МОГУЋНОСТ СПРЕЧАВАЊА СУКОБА У БИВШОЈ СР БИХ – СЛУЧАЈ ФИКРЕТ АБДИЋ

Сажетак: Рад је посвећен догађајима везаним за распад бивше СР БиХ. Аутор је указао на потенцијалну могућност мирног решавања сукоба између три супротстављене стране: српске, муслиманске и хрватске. Фикрет Абдић, контроверзна личност и бизнисмен с краја 80-тих година ХХ века, излази на прве вишестраначке изборе испред СДА и осваја преко милион гласова. Као апсолутни победник избора, ипак пропушта прилику да постане председник Председништва СР БиХ и ту функцију препушта Алији Изетбеговићу. То је можда био и погрешан потез јер је убрзо букнуо крвави рат. У раду смо указали на напоре које је Фикрет Абдић улагао да смири и неутралише сукоб како са српском, тако и са хрватском страном. Било је и покушаја да преко споразума које је потписао са Републиком Српском, али и са Хрватима из БиХ, народ с подручја АП Западне Босне поштеди рата и убрза преговоре око поделе територија. Одржавао је коректне односе и са Србима у Хрватској. Ипак, у намерама није успео. Власти БиХ су га прво напаале војно, а након рата су га осудили и за издају. С обзиром да се од почетка сукоба залагао за мир, поставља се питање зашто га ондашња, али и садашња муслиманска власт углавном сматра издајником? Односно, какав би исход рата био да се Фикрет приклонио Алији Изетбеговићу и кренуо у бескомпромисни рат са Србима и Хрватима?

Кључне речи: рат у бившој СР БиХ, АП Западна Босна, Фикрет Абдић, Агрокомерц

Увод

Фикрет Абдић је једна од најконтроверзнијих личности бивше СФРЈ. Осим успешне пословне каријере и стварања магната Агрокомерц, Фикрет је имао доста успеха и на политичком плану. 1990. године остварио је најбољи појединачни резултат на првим вишестраначким изборима у СР БиХ. Функцију председника Председништва препушта Алији Изетбеговићу. Опцији СДА

* tomislav.lunic@gmail.com

приклонио се због обећања да ће му бити омогућена подршка у уздицању Агрокомерца. Грешку је вероватно направио пошто се није водио политичком логиком, него је сараднике бирао по основу економских „прорачуна“ и обећања. Током ратних година схватио је да је изабрао „погрешну опцију“ и улази у ново врзино коло које је кулминирало сукобом са Алијом Изетбеговићем и снагама концентрисаним на стварању унитарне БиХ.

У раду су изнети пре свега фактографски подаци, званични објављени интервјуи, белешке са седница Председништва, званични документи који су сведочанство једног времена крвавих сукоба и превирања. У том смислу текст представља покушај да се чињеницама опише време распада бивше СР БиХ. Фикрет, показало се, није успео своју економску бистрину и предузетнички дух да употреби на смиривању страсти између три зараћене стране, већ је свој политички активизам платио затворском казном и осудом за издају муслиманског народа. У том смислу нам само чињенице могу расветлити и демистификовати позадину „мрачне“ стране историје некадашње заједничке државе.

Фикрет Абдић - творац Агрокомерца и победник првих вишестраначких избора у СР БиХ

Фикрет Абдић је творац једног од најмоћнијих привредних гиганата социјалистичке Југославије- Агрокомерца. Фикрет га је градио корак по корак. Пут је био трновит, а започет је у Земљорадничкој задрузи Мала Кладуша где се и првобитно запослио. Ускоро прелази у општину Велика Кладуша, а мало касније (1963) бива изабран за посланика у Скупштини БиХ као најмлађи посланик у бившој Југославији. Све је почело припремом 500 страница материјала где се објашњава стратегија дугорочног развоја општине Велика Кладуша на темељу пројекције дугорочног развоја Земљорадничке задруге (Абдић, 2016:417). Уследиле су године успеха и експанзије Агрокомерца. Још тада је Фикрет добио надимак Бабо. У народу се почело причати: „Ајд’ се јави Баби, он ће те запослит.“ (Абдић, 2016:415). Народ је Фикрету говорио: „Ви сте нам дали крух и омогућили живот и зато сте наш Бабо и заувјек ћете остати Бабо.“ (Абдић, 2016:415). Данас се пише да је Агрокомерц настао као политичка творевина тајних служби у функцији великосрпског национализма, а све са циљем да му јавност у Сарајеву припише издајнички карактер. „Таква је теза потребна да би се мене лакше прогласило издајником и ратним злочинцем и затрло све што је створено у Агрокомерцу.“ (Абдић, 2016:419). Иде се и дотле да се нпр. и пројекат изградње фарме за узгој кока с производњом од 1,2 милиона кока посматра на погрешан начин. Фарма је изграђена у Босанској Бојни где живи претежно српско становништво и то након детаљно припремљене студије и елабората. Један од разлога тог пројекта је и чињеница да је за прехрану толиког броја кока била неопходна огромна количина кукуруза, коју је Фикрет довозио из Војводине. Босанска Бојна је имала повољан географски положај и релативно велики простор довољан за тако велику фарму. Такође, велики број становника из тог краја је колонизиран у Војводини. Дакле, у пи-

тању је чист прагматизам и економска логика. Међутим, чим се заратило Фикрета су прогласили четником који је Србима омогућио највећу фарму за узгој кока у Европи. Без обзира на накнадне коментаре и конструкције, Фикрет је у то време остварио огроман успех. Слоган његовог тима је гласио: „Учити од најбољих и настојати бити бољи и од њих.“ (Абдић, 2016:420). Фикрет је још 70-тих сарађивао са бројним великим системима у свету.¹ „У периоду славе Агрокомерц је запошљавао 13.600 радника, у Великој Кладуши и бившим републикама бивше државе. У годинама између 1982. и 1986. годишња стопа раста производње износила је 10 одсто, роба се извозила широм Европе.“ (НСПМ, 2017).

Крај 80-тих обележиће „афера Агрокомерц“ за коју Фикрет каже да представља монтирани политички процес против њега и његових сарадника. „За јавност све је почело 15. августа 1987. године, када је у „Борби“ објављен чланак Звонимира Аздејковића, њиховог дописника из Крушевца, под насловом „Удар од 22.000 милијарди“, наднасловом „Агрокомерц издавао мјенице без покрића“...се оцјењује да је начин „пословања без новаца“ великог комбината из Велике Кладуше највећи послеријатни удар на домаћи монетарни систем“ (Абдић, 1990:20). Фикрет је написао опширно образложење које је назвао „Економско покриће Агрокомерца“, и у 72 тачке аргументовао неодрживост оптужби против њега и његових сарадника (Абдић, 1990:26-45). Како Фикрет констатује, афера је конципирана по класичном болшевичком обрасцу уклањања непожељних и успешних привредника, односно њиховој компромитацији и склањању са политичке сцене. Фикрет је требао да буде контрареволуционар, односно подривач система. Ухапшен је 8.9.1987. У првостепеном поступку осуђен је на 4,5 година затвора, али пресуда није никада добила правоснажност. Фикрет 23.10.1989. излази из затвора. Чак ни после 30 година од афере и након бројних анализа, новинских чланака и истраживачких радова, није одгонетнуто шта се десило у чувеној „меничној афери“ која је потресла целу бившу СФРЈ.

По изласку из затвора Фикрет постаје још популарнији у народу. На првим вишестраначким изборима одржаним 18. новембра 1990. Фикрет је добио највише гласова (1.045.539)², што је била апсолутна победа. Алија Изетбеговић је тада освојио 879.266 гласова, док су са српске и хрватске стране највише добили Биљана Плавшић са 573.812 гласова и Стјепан Кљујић са 473.002 гласа (Службени лист СРБиХ, 1990:1263). Фикрет је два месеца пре избора приступио странци США на чијем челу је био Алија Изетбеговић који му је обећао помоћ око уздизања Агрокомерца. Односно, Алија је био најконкретнији у обећањима.³ Фикрет је допринео популаризацији США. На скупу у Великој

¹ Немачки Крафт је једна од компанија са којом је Агрокомерц сарађивао. Агрокомерц је крајем 1976. процењен од стране америчких стручњака на вредност тадашњих 3,67 милијарди USA долара (данашњих 18-20 милијарди USA долара). Детаљније у: Fikret Abdić Babo (2016): *Od idola do ratnog zločinca i natrag*, Naklada Kvarner, Rijeka.

² Фикрет је уживао поверење Муслимана, али и преостала два конститутивна народа БиХ- Срба и Хрвата.

³ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018).

Кладуши (15. септембра 1990), пред око 400 хиљада људи, Фикрет је својим говором изазвао огромно одушевљење (Абдић, 2016:7). Ипак, чим је победа остварена он се полако искључује из свих важнијих активности СДА. Опструкције су убрзо почеле. Фикрет прво није изабран у Извршни одбор огранка СДА у Великој Кладуши, што звучи невероватно за једног изборног победника. Кап која је прелила чашу био је Конгрес СДА који је одржан 29. новембра 1991. Тада су изабрани делегати, људи који ће без поговора учинити све што се од њих буде тражило. Фикрет се није слагао са таквом одлуком и тврдио да су одлукама на том Конгресу изневерана обећања која су дата бирачима. „Конгрес СДА значио је и мој дефинитиван разлаз са Алијом Изетбеговићем.“ (Абдић, 2016:77). Са друге стране, Алија је сматрао да је СДА заслужна за победу Фикрета, односно репутација коју је стекао у „меничној афери“, као и изван број гласова Срба и Хрвата.

Сукоб са Алијом Изетбеговићем и формирање АП Западна Босна

Фикрет Абдић није био задовољан политиком коју је водио Алија Изетбеговић. „Наклоњен преговорима и компромисима, Абдић није био спреман да безусловно подржава Изетбеговићев програм.“ (Антић, Кеџмановић:313). На записнику 67. седнице Председништва СР БиХ од 10./11.04.1992. истакнута је потреба „да се у Пословнику Председништва утврди консензус као основни принцип одлучивања првенствено о три витална питања- равноправност народа и народности, о границама и употреби оружаних снага.“⁴ Томо Шимић каже да: „...та одлука није никад потпуно проведена јер Изетбеговић није хтио доћи у ситуацију да појединачно најбројнији народ, Муслимани, дође у ситуацију да своју вољу није у стању наметнути Председништву БиХ.“ (Шимић, 2006:47). Тензије нису престајале. Почели су крвави сукоби. Фикрет је 22.04.1992. из свог кабинета као члан Председништва, послао Џорџу Бушу писмо, где му скреће пажњу како је негативно формулисан његов покушај да реално сагледа и реши проблеме везане за положај Срба са једне стране, и улоге ЈНА у сукобу три стране са друге стране: „... у појединим средствима информисања сам и недавно прибавио себи назив прочетнички оријентисаног човјека, али ти моји искрени напори да се разговорима обезбиједи мир нису помогли.“ (Председништво БиХ, 1992:2). Даље, појашњава свој став: „То, међутим, никад није пољуљало моју вјеру у могућности демократског и мирног рјешавања тзв. југословенске кризе. Несклон различитим екстремним позицијама успостављеним развојем догађаја на тлу БиХ, настојао сам да јасно сагледам ситуацију и отворим путеве за мир пред којим неће стајати барикаде што руше људско достојанство и воде у потпуну заосталост.“ (Председништво БиХ, 1992:2).

2. мај 1992. представља важан моменат за БиХ. Муслиманске власти тај датум посматрају кроз призму покушаја државног удара. Фикрету Абдићу се замерало да је под сумњивим околностима дошао у Сарајево, алудирајући на сарадњу са српском страном, пошто је пут ка Сарајеву наводно био блокиран.

⁴ Записник 67. седнице Председништва СР БиХ од 10./11.04.1992. године.

Стјепан Кљујић, некадашњи члан Председништва БиХ, у једном интервјуу коментаришући 2. мај каже: „... јер да су они ушли у Предсједништво, да су ликвидирали Ганића и мене, да су Бабу Абдића ставили на телевизију, он би рек’о да остајемо у Југославији.“⁵ Кљујић даље наставља: „Точно је можда да би тада мање жртава било, јер би нас пет хиљада поубијало, али гдје би данас били Бошњаци? Какав би њихов положај био? Гдје би били Хрвати у Босни и Херцеговини? Гдје би били нормални Срби?“⁶ Кљујић у пренесеном значењу хоће да каже да би Фикрет сачувао мир у БиХ, али тада би се променило стање у држави, односно народ би у том случају много изгубио. Остаје питање шта су Бошњаци добили, а шта изгубили оним што се десило?! Односно, да ли је Југославија ипак била бољи избор за становништво БиХ?

04.08.2012. у инетервјуу код Сенада Хаџифејзовића на Face TV, Фикрет је причајући о 2. мају и наводном државном удару рекао: „Ја сам спасио Предсједништво. Ја сам сачувао институцију Предсједништва.“ Журио је у Сарајево пошто је рачунао да су три члана Председништва тамо. Дакле, рачунао је да би он био четврти члан и зато је гледао да стигне што пре. Тамо није желео да подгрејава ситуацију која је била изузетно напета. Зато је ћутао. А својим доласком је одбранио Председништво и поступио државнички. Кључно је да се седнице Председништва одрже, није важно где, што је и дефинисано тадашњим планом одбране. Дакле, седнице не морају да буду у Сарајеву, али је неопходно да се одрже уз присуство најмање четири члана (од укупно седам). Фикрет закључује да се тек после његовог одласка из Сарајева пласира прича о државном удару.⁷ Фикрет даље констатује: „Ако хоћемо државу масу ствари треба испровјеравати. Једнако тако што треба провјерити како то да ја 2. маја сам хтео државни удар, а да сам ја 8. маја именован руководиоцем радне групе за преговоре са ЈНА? То треба изанализирати. Друго, треба изанализирати и све моје забиљешке које сам ја водио са војском. Треба то анализирати. И треће, треба анализирати још неке документе о којим не би у овом часу говорио, овај, који су урађени, а који су битни, да би се створила слика права о свим стварима. Значи, ту морамо бити начисто.“⁸ У службеној забелешци из 18. маја 1992. записано је: „Након што је отворена расправа о двије главне тачке, г. Абдић каже да је за примирје од барем 15 дана, с тим што оно мора омогућити наставак Кутиљерове конференције о уставној трансформацији БиХ.“(С.З, 1992)⁹. Овде се види да Фикрет инсистира на преговорима. У питању су догађаји везани за Кутиљеров план. Коментаришући „хапшење“ Алије Изетбеговића рекао је да је реалније да се каже да је у питању било задржавање, јер истовремено је генералу ЈНА Милутину Кукању било онемогућено да са сво-

⁵ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=4LqHn9tVqI4&feature=youtu.be> (интервју са Стјепаном Кљујићем, посећено 06.12.2018).

⁶ Исто.

⁷ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018).

⁸ Исто.

⁹ Детаљније у: Предсједништво БиХ, кабинет г. Фикрета Абдића, *Службена забилјешка о преговорима обновљеним 18. маја 1992. године у штабу UNPROFOR-а, Сарајево.*

јим снагама изађе из блокираног дела Сарајева.¹⁰ Фикрет инсистира на суду војних структура, стручњака и интелектуалне елите који ће да дају реални суд о стварној позадини тог догађаја.

Фикрет је сматрао да Алија тежи ка стварању унитарне државе која би се темељила на бошњачкој превласти. Као члан Председништва, али и СДА, бунио се против самовоље Изетбеговића и људи који су пре свега Алији лојални, где није могао као тадашњи члан СДА дати нека кадровска решења, уколико се Алија са истима не слаже. Односно, било је случајева да се некомпетентни људи али лојални Алији стављају на кључна места, док су се Фикретови предлози листом одбијали. То можемо да видимо и на магнетофонском снимку 119. седнице Председништва Републике БиХ, одржане 14. јуна 1992. године : „...онај ко је мени на скуповима СДА носио воду, стављао цвијеће кад ја говорим, бринуо се да имам микрофон, да тај сад одлучује о кадровској политици, а да се ја потпуно искључим. Дакле, овим се даје неповјерење задњем, дакле кандидату - не мом кандидату него човјеку за кога сам се ја залагао. Тражим од мандатара да о томе одговорно, у овом политичком тренутку, води рачуна и упозоравам - и мандатара и г. Изетбеговића да је то крајње вријеме и највећи облик дрскости која се примјењује према мени као човјеку са највећим бројем гласова и човјеком са највећим повјерењем у БиХ. Да немам право никог. Дакле од општине, сада видим, па до горе. Отворена се борба води ко има симпатије према Фикрету Абдићу на једној страни. А на другој страни, грађани се питају шта је то са Фикретом - увијек је имао ријеч, увијек је био одлучан, итд. Шта је.“(Шимић, 2006:90). Даље, Фикрет подвлачи: „Не може Фикрет бити папагај ничији. Он је самостална личност, човјек који даје, образлаже и брани своје приједлоге и који поштује и странку и људе све у њој, али не дозвољава да се води та секташка политика и постоји читава плејада људи који се у том правцу врло активно ради. То је недопустиво у једној цивилизацијској земљи, у једном демократском друштву.“(Шимић, 2006:90).

Тензије су се из дана у дан пооштравале, а излаз из проблема се није могао ни наслутити. Фикрет је изашао из Сарајева 02.08.1992. Ратне године су исцрпеле и народ и власт, а избио је и нови сукоб између Хрвата и муслимана. Фикрет, али и остали чланови председништва долазе у безизлазну ситуацију. У лето 1993. године након неуспешних женевских преговора и у време најжешћих сукоба између АБиХ и ХВО, Фикрет Абдић шаље писмо Алији Изетбеговићу и члановима Председништва БиХ. Између осталог Фикрет каже: „...једина алтернатива свему овоме остају преговори, зато си одговоран прије свега пред муслиманским народом да учиниш све што је у твојој моћи како би

¹⁰ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018). Тада је дошло до напада који су извршиле снаге тзв. Армије БиХ на колону возила ЈНА у Добровољачкој улици у Сарајеву, која се повлачила према касарни у Лукавици. Према подацима МУП-а Републике Српске, у нападима који су се одиграли 2. и 3. маја било је 42 погинула војника и цивила, од чега 5 официра, 73 рањених, а 215 је заробљено или отето. У извјештају МУП-а Републике Српске, судским списима и према Републичком центру за истраживање ратних злочина Републике Српске, овај догађај, као и убиства 2. маја, воде се под заједничким именом Случај Добровољачка (Детаљније на: https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Напад_на_колону_ЈНА_у_Сарајеву).

се кроз државне медије у БиХ створила атмосфера за преговарачки амбијент.“ (Абдић, 2016:129). Даље, на страни 6. истог писма, Фикрет подвлачи: „Ја сада само инзистирам на преговорима, преговарачком процесу, како би се ово крвопролиће свих, а прије свега нашег муслиманског народа зауставило.“ (Абдић, 2016:129). Из наведеног писма можемо да закључимо да је Фикрет био за мирно решавање сукоба, односно за седање за преговарачки сто. Није вредело, сукоб на релацији Алија-Фикрет полако је улазио у све веће размере.

Током ратних година, због неслагања око многих питања са властима БиХ, Фикрет је формирао странку (Демократска Народна Заједница Босне и Херцеговине- ДНЗ БиХ). Заказује седницу, одржава оснивачку скупштину где долази 50 хиљада људи. „Члан Предсједништва СР Босне и Херцеговине Фикрет Абдић основао је 27. септембра 1993. године у свом упоришту у Великој Кладуши, на крајњем сјеверозападу Бихаћке Крајине, Аутономну Покрајину Западно Босну.“ (Антић, Кеџмановић: 313). Фикрет о АП ЗБ каже: „Прво, Аутономна Покрајина Западна Босна је привремени облик организирања. То је прво. У заглављу стоји Република Босна и Херцеговина, Аутономна Покрајина Западна Босна. То је прва ствар. Друга, Аутономна Покрајина Западна Босна није формирана на бази Републике Српске и Херцег Босне, нег’ на бази Бихаћке Републике која је била у Другом свјетском рату. То је основица. Треће, угледни људи, а није још увијек вријеме, а неки су умрли, су били с којима сам ја договарао, којима је стало до тога да спасе Западно Босну.“¹¹ У наставку Фикрет закључује: „Мој је циљ био да ја сачувам привреду тог подручја. И људе. Под број један људе. И привреду.“¹² АП ЗБ је као аутономија имала мање надлежности од данашњег кантона. У питању је била политичка аутономија у оквирима БиХ. Убрзо је дошло до војног обрачуна са Алијиним снагама. Да не би испало је један члан врховне команде напао другог члана врховне команде, Фикрет Абдић је 29.09.1993. смењен са места члана Председништва БиХ и то од стране само 69 посланика (укупно их има 240). Мухамед Филиповић је на седници којом је председавао Миро Лазовић рекао да је Фикрет: „направио стварни акт сецесије који представља ужасно тежак ударац за Босну и Херцеговину, па онда конзекветно и за Крајину.“¹³ Даље закључује: „... покренут је формални поступак за опозив Фикрета Абдића тај поступак треба довршити...“¹⁴ Скупштина није имала кворум за тај потез. Гласало се по принципу ко је против, а ко уздржан, а не ко је за. Абдић коментаришући тај поступак каже: „Кад би се рекло ко је за, онда би се знало да одлука не постоји. Према томе, то је основа, и на њу се неко мора осврнути. Непобитне су то чињенице.“¹⁵ Још за време тих припрема око формирања странке, Фикрет каже да су се вршиле страшне репресије од стране чланова 5. Корпуса. Коментари-

¹¹ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018).

¹² Исто.

¹³ Детаљније у: Magnetofonski snimak sa sjednice Skupštine Republike Bosne i Hercegovine (28. i 29.09.1993. godine, traka 16/2 AG).

¹⁴ Исто.

¹⁵ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=i8ACuNBD0lw&t=1723s> (интервју са Фикретом Абдићем, РТРС, Емисија: „Некад Било“, 2012, посећено 8.12.2018).

шући то време Фикрет подвлачи: „Атиф Дудаковић ће морати рећи. Он каже ја сам војник, ја извршавам наредбу. Мене само интересује, одлеж'о сам десет година, девет мјесеци и два дана. Мене интересује само наредба. Ко је дао наредбу Дудаковићу? Он никад још није рекао ко му је дао наредбу, а ја знам да наредбу нема. Да је била сједница Предсједништва и чланови Предсједништва се морају изјаснити. И да је Татјана Љујић вриснула, рекла па неее, кад' је доносила одлука како поступити у Западној Босни. Одлука није донешена. А онда је Алија јавио, вјероватно, али то мора Дудаковић рећи. Ја сам обавјештен о рату на Јоховици, као и сви грађани. Ја нисам појма имао да је почела ватра. И кад је почео рат онда је готово. Јер 4.10. је почео сукоб, а тек 12. је формирана Народна одбрана. Имају документа.“¹⁶ Фикрет такође напомиње да се на Јоховици и Скоковима нису сукобили 5. корпус и народ који се окупио на оснивачком скупу ДНЗ-а, већ су се сукобиле 2 бригаде 5. корпуса (521. и 527. бригада) и остатак 5. корпуса. Те две бригаде су, каже Фикрет, заштитиле народ од репресије 5. корпуса (Абдић, 2016: 345).

22.10.1993. Фикрет Абдић је са Радованом Карацићем, уз присуство Слободана Милошевића, потписао Декларацију која обе стране обавезује на мир. Дан раније, 21.10.1993, у Загребу, уз присуство Фрање Туђмана, Фикрет са Матом Бобаном потписује заједничку изјаву.¹⁷ Сматрао је да с тим потезима народ у АП ЗБ може заштитити од катастрофалне судбине. Након преговора између Хрватске и БиХ створена је Федерација БиХ (Вашингтонски споразум)¹⁸. Тада је позиција АП ЗБ знатно ослабила. „То је вријеме кад се Туђман одриче Абдића, а хрватска јавност се згражава над заједничким снимцима Абдића и Мартића.“ (Време 1105- интернет издање, 8.3.2012, Мухарем Баздуљ). У лето 1994. снаге 5. корпуса улазе у Велику Кладушу, а Фикрет са својим јединицама прелази у тадашњу Републику Српску Крајину. У писму Лорду Овену и Тровалду Столтенбергу, Абдић позитивно говори о Србима и њиховој бризи о муслиманском народу који је бежао пред налетом Алијиних снага: „Велику љубав, топлину и разумијевање пружио нам је народ Кордуна и Баније.“ (Писмо Овену и Столтенбергу, 1994:1). Сличан опис тих догађаја Фикрет понавља и у писму госпођи Садако Огата, високом комесару УН за избеглице: „Наду, повјерење, материјалну и здравствену помоћ, у оквирима својих могућности, те велику људску љубав пружио нам је народ Кордуна и Баније.“ (Писмо Садако Огати, 1994:2). Са друге стране, Фикрет Абдић се жали на пропусте међународног фактора који је „дозволио“ да припадници 5. корпуса изврше малтретирања и бројне масакре над народом који је покушавао да побегне: „Колоне људи дуге око пет километара које су се кретале да напусте Западну Босну пресјекли су припадници 5. корпуса, убијајући све што им се нашло на путу. Број мртвих, несталих и малтретираних остат ће дуго једна од добро

¹⁶ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018).

¹⁷ АП ЗБ је понудила и Алији Изетбеговићу белу књигу која никада није потписана. Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018).

¹⁸ Федерација Босне и Херцеговине основана је 18. марта 1994. године потписивањем Вашингтонског споразума којим је прекинут муслиманско-хрватски сукоб.

чуваних тајни, којој је допринјела и Међународна заједница чији су се представници појавили у времену када је попреште масакра било очишћено, тврдећи у старту да су услови за повратак у Западну Босну нормални. Силом је спријечен излазак људи који су кренули и са простора Цазина и Бихаћа. У једном тренутку запретила је политичка катастрофа за постојећи режим јер се спремало потпуно напуштање Западне Босне.“ (Писмо Овену и Столтенбергу, 1994:1). Велику Кладушу Фикрет је следеће године поново освојио, али исте године је Армија БиХ у сарадњи са хрватским снагама сломила и последњи отпор АП ЗБ.

Крај рата, оптужница и повратак на политичку сцену

Аутономну Покрајину Западну Босну пред крај рата Фикрет је уздигао у статус републике. Република Западна Босна у статусу републике постојала је свега седам дана. Укинута је 7. августа 1995. године, након што су је војнички поразиле бошњачка и хрватска војска, а њена територија је припојена Федерацији БиХ.

Непосредно после рата, у интервјуу за С4Н, Фикрет је рекао следеће: „Ми нисмо ратовали са Србима. Сада смо доказали да нисмо ратовали са Хрватима. Не би ратовали ни са Муслиманима, да се није војно хтјело угушити наше политичко опредељење што наравно нисмо дозволили.“¹⁹ Даље на питање новинарке о његовом изручењу заједно са најближим сарадницима у Сарајево, рекао је следеће: „Изручење не долази у обзир. Дакле, нема никаквих елемената за изручење. Из пуно разлога. Прије свега, ако се дође на утврђивање кривње, наше кривње, у чему моје нема никако. Ми смо били одвојени од Сарајева и добивали смо само наредбе чијом реализацијом смо улазили у све веће сукобе, и све више имали страдавања и материјалних разарања. Ми би доживјели далеко тежу судбину од Сребренице, да није било наше опције. Само је ту сврху имала наша аутономија.“²⁰ Абдић је, нема сумње, имао потенцијал да преговара са српском страном. Хасан Бишчевић, некадашњи шеф његовог кабинета у Риједи, ишао је у другу крајност па је рекао да се Фикрет чак лажно представљао као Муслиман. Фикрет о томе каже: „... јер сам ја, наводно Тодор, крштен у православној цркви у Книну. Но, на такве бесмислене оптужбе штета је трошити ријечи и вријеме читатеља.“ (Абдић, 2016:150). Ни мало блажи није био Мухамед Зулић, за кога је Фикрет рекао да га је чак спасио од сигурног затвора: „Тко је том четнику Фикрету Абдићу дао хрватску путовницу?“ (Абдић, 2016:142). Фикрет своје понашање и блискост са свим странама описује овако: „Зато је мој став био јасан- боље је и данима преговарати и договарати се, него ратовати и пролијевати крв. Ја сам као члан Предсједништва Републике БиХ био готово непрестано на терену и покушавао смирити узавреле страсти које су водиле у ратну стихију, крвопролиће и разарање.“ (Абдић, 2016:136).

¹⁹ Детаљније на: https://www.youtube.com/watch?v=im_pW9mgEOk&feature=youtu.be (интервју са Фикретом Абдићем, С4Н television interview, 06.10.1995, посећено 10.12.2018).

²⁰ Исто.

У јулу 2002. године, Жупанијски суд у Карловцу Фикрета је осудио на двадесет година затвора. Након жалбе, Врховни суд Хрватске казну му је преиначио на петнаест година. Абдић је у интервјуу код Сенада Хаџифејзовића рекао да му се судило мимо Хага у празној столици и да је то нелегитимно. Наиме, Фикрет се пита зашто чак и у Хрватској њему није суђено у судовима у Осијеку, Загребу, Ријеци или Сплиту, где постоји могућност да се суди за ратни злочин „оваквог карактера“, већ у Карловцу чије правосуђе нема тај капацитет. Фикрет закључује да није злочинац јер није починио злочин. Јер, да је починио злочин, судио би му Хаг, а не домаће правосуђе.²¹

9. марта 2012. године, након што је одлежао две трећине казне, Фикрет је пуштен на слободу. Убрзо након повратка креће са активностима. Као члан Лабуристичке странке БиХ 2.10.2016. бива изабран за градоначелника Велике Кладуше. Фикрет је убедљиво победио своје противнике Асмира Ћуфуровића (СДА), Адмила Мулалића (ДНЗ), Аду Пајазетовића (Покренимо Кладушу) и са 77. година постаје најстарији начелник једне општине у БиХ. Фикрет је освојио скоро дупло више гласова од другопласираног кандидата Адмила Мулалића из ДНЗ-а.²² Мало касније издаје књигу својих мемоара (Од идола до ратног злочинца и натраг). На промоцији књиге, 28. децембра 2016. године, Фикрет и даље подвлачи да је требало преговарати са Србима и Хрватима: „Шта је сметало што смо сјели са Србима и Хрватима. Шта је сметало што смо сјели заједно за стол? То је био начин да ја остварим своје и право вас који сте за мене гласали. Можда бих ја у тим бројним преговорима постигао више са српском и са хрватском страном, него они који су тада преговарали.“²³ Осврнуо се и на сукоб са АБиХ: „Није било разлога за оружану борбу, но она се десила као последица тога да би се сачували економски потенцијали овог краја и како бих ја стекао кредибилитет да учествујем у мировним преговорима.“²⁴ На промоцији књиге је рекао и да је он избачен из мировних преговора, иако је имао легалитет да га представља. Из наведеног се види да Фикрет и даље остаје при ставу да је било важно дуже преговарати, а такође можемо да приметимо да је феномен распада бивше СФРЈ посматрао са прагматичније стране и то пре свега у контексту економског опстанка, односно самог егзистирања народа на том простору. Даље, Абдић каже ...“ја вам предлажем да сугеришете свима онима који нас осуђују за сада за све што чинимо, да прочитају књигу, па онда иза тога да са њима разговарате. То нам је јако потребно. То ће нас довести до

²¹ Абдић каже да ако је крив, требао му је судити Хаг. Он је требао да буде третиран као и остали кључни политичари Милошевић, Туђман итд. Ипак, Хаг шаље спис да у овој фази не могу покренути поступак, а да ће се укључити ако буде требало. Фикрет закључује да то говори о свему. Детаљније у: : <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (интервју са Фикретом Абдићем, Face TV, 4. август 2012, посећено 11.12.2018).

²² Председник Општинске изборне комисије у Великој Кладуши Јасмин Хушић рекао је: „Асмир Ћуфуровић (СДА) освојио је 2004 гласа, Адмил Мулалић (ДНЗ) 4757, Адо Пајазетовић (Покренимо Кладушу) 2922, Фикрет Абдић (Лабуристичка странка) 8915 и било је 1052 неважећих листића.“ (Детаљније у: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/sluzbeno-fikret-abdic-nacelnik-velike-kladuse/161002073> (посећено 27.01.2019)).

²³ Детаљније у: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/fikret-abdic-nakon-promocije-knjige-ja-sam-drzavnik-ideal-a-ne-zlocinac/161228123> (посећено 05.12.2018).

²⁴ Исто.

помирења. То ће нас довести до заједништва и тако даље.²⁵ У тим речима се може запазити оптимизам и жеља да се се коначно крене путем компромиса и сарадње.

Закључак

Живот Фикрета Абдића обојен је непрестаним успонима и падовима. Као творац Агрокомерца стоји иза једног од највећих економских чуда бивше СФРЈ, а са друге стране, ужива и велику популарност у народу. Као изборни победник на првим вишестраначким изборима у СР БиХ, није преузео функцију председника Председништва коју препушта Алији Изетбеговићу. Да се десило супротно, постоје индиције да се рат не би на тај начин распламсао. Фактографски подаци, разноврсни документи потврђују ту тезу. Тачно је да је тешко да се зауставе разарања када „запуца прва пушка“, али било је неопходно дати већи политички напор да се последице максимално ублаже, јер сукоб три нације на тако малом простору води у несумњиву катастрофу. То се и десило. У том смислу можемо да закључимо да је Фикретово инсистирање на преговорима представљало рационалнију и бољу опцију.

Већи део бошњачког народа Фикрета сматра издајником. Многе су књиге о томе написане, ТВ емисије емитоване, прављени филмови и репортаже. Фикрету се приписује кривица за међумуслимански сукоб који се десио на територији западног дела БиХ. Фикрет се окривљује и за споразуме које је потписао са Србима и Хрватима за време рата, за контакт који је одржавао са Слободаном Милошевићем и Фрањом Туђманом, за економске активности и сарадњу са Хрватима и Србима у време рата. Поставља се реторичко питање да ли би тај простор „боље прошао“ да Фикрет није преговарао? Да ли је потписивање споразума са српском и хрватском страном био лош избор? Да ли је једино решење био рат и стварање унитарне Босне без Срба и Хрвата? Да ли је реално да муслимански народ окружен Србима и Хрватима опстане а да са њима не комуницира? На сва ова питања можемо да одговоримо одрично јер само можемо да наслутимо колико би у супротном било већих последица по све зарађене стране које су ионако изузетно страдале.

У једној реченици можемо да закључимо да се Фикрет Абдић залагао за мир. Његове изјаве током рата, али и после рата и више од десет година проведених у затвору то потврђују. Са друге стране, његов предузетнички дух допринео је економским резултатима, али и великом угледу како на простору око Велике Кладуше, Цазина, Бихаћа, тако и на целој територији бивше СФРЈ. Вероватно је Фикрет зато и изабран за најстаријег начелника Велике Кладуше 2016. године. Ипак, остаје бреме рата и можемо да кажемо, неуспелог покушаја смиривања страсти и разарања. Из тога је важно да извучемо закључке, да не бисмо поново ушли у „врзино коло“ са огромним жртвама, чији смо сви сведоци.

²⁵ Детаљније у: <https://www.youtube.com/watch?v=S8O8nVZ0ABI&t=3180s> (промоција књиге Фикрета Абдића, посећено 07.12.2018).

Литература:

1. Abdić, Fikret (1990): *Moj odgovor*, "MASMEDIA", Zagreb.
2. Antić, Čedomir; Kecmanović, Nenad (2016): *Istorija Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, Banja Luka.
3. Bazdulj Muharem, *Uspenje i sunovrat krajiškog Babe*, Vreme 1105- internet izdanje, 8.3.2012.
4. Fikret Abdić Babo (2016): *Od idola do ratnog zločinca i natrag*, Naklada Kvarner, Rijeka.
5. Magnetofonski snimak sa sjednice Skupštine Republike Bosne i Hercegovine (od 28. i 29.09.1993. godine, traka 16/2, AG).
6. Predsjednik Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna i član Predsjedništva R BiH Fikret Abdić, *Pismo gospođi Sadako Ogata, visokom komesaru Ujedinjenih Nacija za izbjeglice*, 15.09.1994.
7. Predsjedništvo BiH, kabinet g. Fikreta Abdića, *Pismo Predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država, gospodinu Džordžu Bušu*, 22.04.1992, Sarajevo.
8. Predsjedništvo BiH, kabinet g. Fikreta Abdića, *Službena zabilješka o pregovorima obnovljenim 18. maja 1992. godine u štabu UNPROFOR-a*, Sarajevo.
9. Republika Bosna i Hercegovina, Autonomna Pokrajina Zapadna Bosna, Fikret Abdić, *Pismo Kopresjednicima, gospođi Owenu i Stoltenbergu*, 12.09.1994.
10. Službeni list SRBiH, br. 42, 19. decembar 1990.
11. Šimić, Tomo (2006): „Dokumenti Predsjedništva BiH 1991-1994“, *NATIONAL SECURITY AND THE FUTURE* 1-2 (7).
12. Šimić, Tomo (2006): „Dokumenti Predsjedništva BiH 1991-1994“, *NATIONAL SECURITY AND THE FUTURE* 4 (7).

Интернет извори:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=S8O8nVZ0ABI&t=3180s> (promocija knjige Fikreta Abdića, pristupljeno 07.12.2018).
2. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/fikret-abdic-nakon-promocije-knjige-ja-sam-drzavnik-i-idol-a-ne-zlocinac/161228123> (portal klix, pristupljeno 05.12.2018).
3. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/sluzbeno-fikret-abdic-nacelnik-velike-kladuse/161002073> (portal klix, pristupljeno 27.01.2019).
4. <https://www.youtube.com/watch?v=4LqHn9tVqI4&feature=youtu.be> (intervju sa Stjepanom Kljujićem, pristupljeno 06.12.2018).
5. <https://www.youtube.com/watch?v=i8ACuNBD0lw&t=1723s> (intervju sa Fikretom Abdićem, RTRS, Emisija: „Nekad Bila“, 2012, pristupljeno 8.12.2018).
6. <https://www.youtube.com/watch?v=xhPAGK9WBUo&t=3844s> (intervju sa Fikretom Abdićem, Face TV, 4. avgust 2012, pristupljeno 11.12.2018).
7. https://www.youtube.com/watch?v=im_pW9mgEOk&feature=youtu.be (intervju sa Fikretom Abdićem, C4N television interview, 06.10.1995, pristupljeno 10.12.2018).
8. https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Napad_na_kolonu_JNA_u_Sarajevu (pristupljeno 12.12.2018).
9. <http://www.nspm.rs/hronika/afera-agrokor-sta-spaja-hrvatski-agrokor-i-agrokomerc-iz-velike-kladuse-u-bih.html> (Nova srpska politička misao–internet izdanje, 6.4.2017, pristupljeno 30.1.2019).

THE POSSIBILITY OF PREVENTING THE CONFLICT IN THE FORMER FEDERAL REPUBLIC OF B&H – THE CASE OF FIKRET ABDIC

Summary: The paper discusses the events of breakup of the former Federal Republic of B&H. The author suggested the possibility of a peaceful resolution of the conflict between the three conflicted sides: Serbian, Muslim and Croat. Fikret Abdic, a controversial figure and a businessman from the late 1980s, entered the first multi-party elections in front of the SDA winning over a million votes. Having won the election by a landslide, nevertheless, he missed the opportunity to become the president of the Presidency of the Federal Republic of B&H and passed the position to Alija Izetbegovic. The move appears to be a miscalculation since the bloody war quickly ensued. In the paper, we emphasise the efforts Fikret Abdic invested to ameliorate and neutralize the conflict both with the Serbian as well as the Croatian side. He endeavored to spare the people from the region of the Autonomous Province of West Bosnia through the agreement he signed with the Republika Srpska and the Croats from B&H, through the timely negotiations over the division of the territory. He was on good terms with the Serbs in Croatia. However, his endeavors failed. The B&H authorities first launched a military attack against him, and after the war ended, he was convicted of treason. Bearing in mind that since the very start of the conflict, he was a peace advocate, the question arises why the the authorities of the time, as well as the current Muslim authorities deemed him a traitor? Speciafically, what would the outcome of the war be, had Fikret joined forces with Alija Izetbegovic and set off to an unrelenting war against the Serbs and Croats?

Key words: war in the former Federal Republic of B&H, Autonomous Province of West Bosnia, Fikret Abdic, Agrokomerc

